ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 4.1

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 10.11.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Jo'rabek Cho'tmatov, t.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Mahliyo Botirova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 10.11.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Журабек Чутматов, д.и.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Махлиё Ботирова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 10.11.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Jurabek Chutmatov, Doctor of Philosophy in History (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Makhliyo Botirova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

Solixo‘jayeva Havasxon Zokirjanovna
Professor Nosirjon Uluqov – Namangan onomastika maktabi asoschisi 7

XAKIMOVA MUHAYYO KARIMOVNA
O‘zbek tili abstrakt leksikasida zidlik munosabatlari 11

SHUKUROV AXAT AXMATOVICH
Sinonimlarning lingvostilistik xususiyatlari 16

TURDIMURODOV SIROJIDDIN ESHQOBILOVICH
Yashirin, yumshatilgan va bilvosita ifodalangan ma’nolar tahlili
(evfemik ibora va maqollar misolida) 20

KURBANAZAROVA NARGIS SHODIYEVNA
Tortuvli etnonimining etimologik tahlili 23

TURDIQULOV SHERZOD DUMINOVICH
Ziyoratgohlar etimonining lingvomadaniy kodlarda aks etishi: sangardak teotoponimi 26

AHMEDOV HAKIM YARASHEVICH
Doston frazeologiyasida mifologik qatlamning lisoniy ifodasi
(Surxondaryo turkum dostonlari misolida) 29

ERGASHEVA DILRABO ALLANAZAROVNA
Badiiy so‘z san’atida dialogning ifodasi (Odil Yoqubov asarlari misolida) 32

ISOQOVA FERUZA SHAMSIDDIN QIZI
Kommunikatsiya, muloqot va diskurs: tushunchalarning farqlanishi va
diskursning kommunikativ maqomi 35

САЙДУЛЛАЕВА РАНО ИБАДОВНА
Проблема терминологической фиксации онимной периферии 38
(на материале русского и узбекского языков) 38

SULEYMANOVA NILUFAR KAMILOVNA,
TUKHTABAYEVA NILUFAR UKTAMJONOVNA
A token-level audit of acoustic measurements in british english vowel reduction 42

QULBULOV SHERQUZI TOSHTEMIROVICH
O‘zbek adabiy tilida nutq uslublari: funksional xususiyatlar va qo‘llanish mezonlari 45

TOJIYEVA DILDORA KOMILJON QIZI
Muammoli maqolada faktlardan foydalanish tartibi 50

ZAYNIDDINOVA ROZIYA SAIDAKBAROVNA
Nato harbiy terminologiyasining shakllanishi: institutsional va me’yoriy model 54

NURMATOVA DURDONA SHUXRAT QIZI
Ingliz va o‘zbek tillarida frazeologik birliklar baho ma’nosining nutqiy aktlarda voqelanishi 57

МУНДАРИЖА

ISLOMOVA BARNO XABIBULLA QIZI
O‘zbek tilida morfologik noaniqlik turlari: tasnif va avtomatik tahlildagi o‘rni 62

HAMROYEV SARDOR AKMALJON O‘G‘LI
Badiiy matnda makon deyksisini o‘rganishning
lingvopragmatik va diskursiv yondashuvlari 67

QURBONOVA MARJONA ERKINJON QIZI
Said Ahmadning «Ufq» trilogiyasida qo‘llangan antroponimlarning
lingvokulturologik talqini....71

ADABIYOTSHUNOSLIK

ALIMOV PARDA,
TOSHPO‘LATOV ZAYNIDDIN IBODULLO O‘G‘LI
Shafoat Rahmatulla Termiziyning ijodiy yo‘li....75

OCHILOVA OZODA BAXTIYOROVNA
Syujet yaxlitligida «davr, shaxs, muallif» uchligi sintezi....80

OBIDJONOVA MA’SUMA
O‘zbek va ingliz ilmiy fantastikasida kelajak motivining badiiy-poetik xususiyatlari....84

PARDAYEVA DILFUZA RAIMOVNA
Insider and outsider perspectives: the earliest literary models of amir timur
in uzbek and russian traditions (oral epic and medieval written sources) 87

ABDUNAZAROV O‘TKIR SAYDULLAYEVICH
A.Oripovning «Jannatga yo‘l» dostonida inson va jamiyat ziddiyatining badiiy talqini 92

ABDULLAYEVA NILUFAR IBRAGIM QIZI
Avhadiy Marog‘iy va Yusuf Amiriy «Dahnoma»larida
o‘n noma janrining poetik transformatsiyasi 95

XURRAMOVA TO‘LG‘ANOY MUZAFFAROVNA
Hakim Termiziy asarlarining adabiyotshunoslik talqini:
janr, timsol va axloqiy-didaktik an’ana masalalari....99

TA’LIM

ДЖУМАНАЗАРОВА ЗИЛОЛА ОБИДЖОНОВНА
Цифровые и интерактивные технологии в содержании
методической подготовки будущих учителей русского языка 104

МИРЗАЕВА ШАХЛО РИЗАЕВНА,
РУЗИЕВА МУШТАРИ ХУСНИДДИН КИЗИ
Эффективность развития русской диалогической речи студентов национальных групп....109

ТУРГУНОВА САЙЕРА АХМАДЖАНОВНА
Проблемное обучение в преподавании специальных филологических дисциплин 112

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 10
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR BAHO MA'NOSINING NUTQIY AKTLARDA VOQELANISHI

Nurmatova Durdona Shuxrat qizi,
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti tayanch doktoranti

Til birliklarining kommunikativ imkoniyatlarini o'rganish zamonaviy tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, bunda lisoniy ma'no, so'zlovchining kommunikativ maqsadi va nutqiy vaziyat o'rtasidagi munosabatni aniqlash alohida ahamiyat kasb etadi. Xususan, frazeologik birliklar o'zining obrazliligi, semantik yaxlitligi va konnotativ xususiyatlari bilan nafaqat voqelikni nomlash, balki so'zlovchining muayyan shaxs, predmet, hodisa yoki vaziyatga nisbatan baholovchi munosabatini ifodalash imkoniyatiga ham ega. Shu jihatdan frazeologik birliklarda baho ma'nosining shakllanishi va nutq jarayonida namoyon bo'lish mexanizmlarini lingvopragmatik nuqtayi nazardan o'rganish dolzarb hisoblanadi.

Baholash kategoriyasi insonning borliqni muayyan qadriyatlar me'zoni asosida idrok etishi va unga munosabat bildirishini aks ettiradi. E.M.Volf baholashni baho subyekti va baho obyekti o'rtasidagi munosabat bilan bog'liq hodisa sifatida talqin qiladi[1]. Frazeologik birliklar tarkibida baho ma'nosi ijobiy yoki salbiy munosabatni ifodalovchi semantik komponent sifatida namoyon bo'lishi mumkin. Biroq mazkur birliklarning real muloqotdagi vazifasi faqat ijobiy yoki salbiy munosabatni bildirish bilan chegaralanmaydi. Ular muayyan kontekstda maqtov, ma'qullash, tanqid, qoralash, ogohlantirish, talab yoki tahdid kabi kommunikativ maqsadlarni amalga oshirishga xizmat qiladi.

Frazeologik birliklarning ushbu xususiyatlarini tushuntirishda J.L.Ostinning nutqiy aktlar nazariyasi va J.R.Syorl tomonidan ishlab chiqilgan tasnif muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Mazkur yondashuvga ko'ra, nutqiy ifoda nafaqat muayyan mazmunni yetkazadi, balki so'zlovchining illokutiv maqsadini ham ro'yobga chiqaradi. Shuning uchun frazeologik birlikning pragmatik vazifasini aniqlashda uning lug'aviy ma'nosi bilan bir qatorda nutqiy vaziyat, so'zlovchining niyati, adresat bilan munosabati va kutilayotgan kommunikativ natijani ham hisobga olish zarur.

Mavzuning dolzarbligi baholovchi frazeologik birliklarning semantik mazmuni bilan ularning turli

[1] Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. – 2-е изд., доп. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – С. 22.

nutqiy aktlar tarkibida bajaradigan kommunikativ vazifalari o‘rtasidagi munosabatni aniqlash zarurati bilan belgilanadi. Ayniqsa, ijobiy va salbiy baholi frazeologik birliklarning assertiv, direktiv, komissiv, ekspressiv hamda deklarativ nutqiy aktlar doirasida qanday pragmatik vazifalarni bajarishini o‘rganish frazeologik ma’noning kontekstda faollashish mexanizmlarini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Tadqiqotning maqsadi frazeologik birliklarda ifodalangan ijobiy va salbiy baho ma’nosining nutqiy aktlar orqali voqelanish xususiyatlarini aniqlash hamda ularning lingvopragmatik imkoniyatlarini ochib berishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun baholovchi frazeologik birliklarning semantik xususiyatlarini tavsiflash, ularning nutqiy aktlar tarkibidagi funksional imkoniyatlarini tahlil qilish va baho ma’nosi bilan kommunikativ niyat o‘rtasidagi munosabatni aniqlash vazifalari belgilandi.

Tadqiqot obyekti sifatida baho ma’nosini ifodalovchi frazeologik birliklarning nutqiy qo‘llanishi, predmeti sifatida esa ularning turli nutqiy aktlar doirasida namoyon bo‘ladigan semantik-pragmatik xususiyatlari belgilandi. Tadqiqot materialini ingliz tilidagi badiiy matnlardan olingan, ijobiy va salbiy bahoni ifodalovchi frazeologik birliklar ishtirokidagi nutqiy vaziyatlar tashkil etadi.

Maqolaning nazariy va amaliy ahamiyati frazeologik birliklarni faqat lug‘aviy ma’nosi va baholovchi semasi asosida emas, balki ularning kommunikativ vazifasi, illokutiv kuchi hamda adresatga ehtimoliy ta’siri bilan bog‘liq holda tahlil qilish yondashuvini yoritishida namoyon bo‘ladi.

Frazeologik birliklarning pragmatik xususiyatlarini nutqiy aktlar bilan bog‘lab tadqiq etish uchun, avvalo, nutqiy akt nazariyasining asosiy tamoyillariga murojaat qilish lozim. Mazkur nazariyaning shakllanishi J.L.Ostin nomi bilan bevosita bog‘liq. U nutqni faqat axborot uzatish vositasi sifatida emas, balki muayyan harakatni amalga oshiruvchi faoliyat sifatida talqin qilishga asos soldi. Ya’ni so‘zlovchi muayyan mazmunni ifodalashi bilan birga, shu ifoda orqali biror kommunikativ amalni bajaradi va adresatga muayyan ta’sir ko‘rsatishi mumkin. J.L.Ostin dastlab lokutiv, illokutiv va perlokutiv aktlarni farqlaydi[1].

Ostin konsepsiyasining frazeologik birliklarni o‘rganish uchun ahamiyati shundaki, FBni nutqda qo‘llash ko‘pincha faqat nominativ vazifani bajarib qolmaydi. Frazeologik birliklarning nutqiy muloqotda lug‘aviy ma’nosi bilan bir qatorda muayyan madaniy va kommunikativ axborotni mujassamlashtiruvchi “mikromatn” sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga FB lar ma’no tuzilmasida subyektiv faktor mavjudligi va u pragmatik mohiyatga egaligini asoslaydi[2]. Masalan, shaxsga nisbatan salbiy bahoni anglatuvchi frazeologizm kontekstga qarab ta’rif, tanqid, haqorat yoki ogohlantirish vazifasini bajarishi mumkin. Frazeologik birlik ma’nosi uning illokutiv kuchini avtomatik tarzda belgilamaydi; kommunikativ vaziyat, adresantning maqsadi va adresat bilan munosabat kabi omillar ushbu kuchning shakllanishida muhim rol o‘ynaydi.

So‘zlovchi va tinglovchining muayyan nutqiy vaziyatdagi muloqot jarayoni nutqiy akt deb ataladi. Nutqiy akt so‘zlashuvchilarning muloqotdan ko‘zlangan maqsadini ifodalovchi asosiy mazmuniy struktura sifatida namoyon bo‘ladi va muloqotning mazmun mundarijasini belgilash uchun xizmat qiladi[3]. Nutqiy aktlar nazariyasining keyingi rivojida J.R.Syorl muhim o‘rin tutadi. Uning yondashuvida nutqiy aktning mohiyati uning illokutiv maqsadi bilan belgilanadi. U tadqiqotlarida nutqiy aktlarni assertivlar, direktivlar, komissivlar, ekspressivlar va deklaratsiyalar guruhlariga ajratdi[4].

J.R.Syorl tasnifi frazeologik birliklarni pragmatik jihatdan guruhlash uchun samarali nazariy asos bo‘la oladi. Xususan, ijobiy baholi FBlar ko‘pincha ekspressiv aktlar tarkibida namoyon bo‘lib, so‘zlovchining maqtov, minnatdorlik, mamnunlik yoki hayratini ifodalashi mumkin. Salbiy baholi birliklar esa ekspressiv akt doirasida norozilik, nafrat, mensimaslik yoki qoralashni ifodalash bilan birga, direktiv aktlar tarkibida ogohlantirish yoki tanbeh vazifasini ham bajarishi mumkin. Shunday ekan, baho va nutqiy akt o‘rtasidagi munosabat bir-biriga teng hodisalar munosabati emas, balki semantik mazmunning kommunikativ vazifaga aylanishi jarayoni sifatida talqin qilinishi lozim.

Frazeologik birlikning baholovchi komponenti nutqda shunchaki obyektga nisbatan “yaxshi” yoki “yomon” munosabatni bildirish bilangina cheklanmay, so‘zlovchining kommunikativ niyatini ham yuzaga chiqaradi. U orqali frazeologik birliklar ijobiy munosabatni – ma’qullash, rag‘batlantirish, maqtash, hayratni, salbiy munosabatni esa – ma’qullamaslik,

[1] Austin J. L. How to Do Things with Words. – Oxford: Clarendon Press, 1962. – P. 101.

[2] Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – С. 176

[3] Hakimov M. Nutqiy aktlar nazariyasi. O`quv-uslubiy qo`llanma. Farg`ona: Farg`ona davlat universiteti, 2020. 15-b.

[4] Searle J.R. Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts. – Cambridge: Cambridge University Press, 1979. – P. 12.

qoralash, mensimaslik, nafrat va xulosani ifodalashi mumkin[1].

Shu sababli baholovchi frazeologik birliklarni "semantik baho –kommunikativ niyat – illokutiv kuch – perlokutiv ta'sir" zanjiri asosida tahlil qilish mazkur muammoning kompleks yechimiga olib kelishi mumkin. Bunday yondashuv frazeologizmning faqat "ijobiy" yoki "salbiy" ekanligini belgilash bilan cheklanmay, uning real muloqotdagi funksional-pragmatik imkoniyatlarini aniqlashga xizmat qiladi. Natijada baho ma'nosi frazeologik birlikning statik semantik belgisi emas, balki kontekstda muayyan kommunikativ maqsad bilan faollashadigan dinamik pragmatik hodisa sifatida talqin qilinadi.

Tadqiqot natijalari baholovchi frazeologik birliklarning eng faol voqelanish sohasi ekspressiv nutqiy aktlar ekanligini ko'rsatadi. Ekspressiv aktlarda so'zlovchi o'zining obyektga, shaxsga yoki vaziyatga nisbatan subyektiv munosabatini ifodalaydi. Shu sababli ijobiy baholi frazeologik birliklar maqtov, taxsin, minnatdorlik, mamnunlik va rag'batlantirishni, salbiy baholi birliklar esa norozilik, qoralash, nafrat, mensimaslik, kinoya va haqoratni ifodalash uchun xizmat qilishi mumkin.

Assertivlar nutqiy aktlarning boshqa nomi reprezentativ aktlar bo'lib, ular so'zlovchi tomonidan borliqdagi muayyan fakt, holat yoki voqelikni tasdiqlash, bayon qilish, yoki xabar berish maqsadlarida qo'llanadi. Ular voqelikda o'zgartirish yasamaydi, holatni qanday bo'lsa shundayligicha aks ettiradi va boshqa turdagi nutqiy aktlardan farqli ravishda ularni rost yoki yolg'on me'zonlari bo'yicha baholash mumkin. Ijobiy baholi FB lar ishtirokida assertiv nutqiy aktlarning *First rate – first rate. Dreamt about the old days! That was before I settled down and became a pillar of society* (A.Christie). "A pillar of society" FBsi jamiyatda hurmatga ega inson ijobiy baholi ma'nosini anglatadi. Nutqiy akt esa bayon pragmatik maqsadini ifodalaydi. Salbiy baholi *'David always got on father's nerves.' said Alfred, 'with his music and his dreamy ways.'* (A.Christie) "get on someone's nerves" FB si birovning asabiga tegmoq, g'ashini keltirmoq salbiy baholi ma'nolarini anglatadi.

Direktiv nutqiy aktlar so'zlovchi tomonidan muayyan harakatni bajarishga undash, majburlash yoki yo'naltirish maqsadlarida qo'llanadi. Ular voqelikni o'zgartirish xususiyatiga ega bo'lib, buyruq, talab, iltimos, taklif, ta'qiq,maslahat, tavsiya, duo kabi turlarga bo'linadi: *"But watch out, they'll talk an arm off of you on any subject under the sun."* (J. London) "watch out" FB si xavfdan ogohlantirish ma'nosini anglatadi, "to talk someone's ear (head) off" birovga juda ko'p va uzoq vaqt davomida gapirishni anglatadi, "under the sun" esa barcha, hamma ma'nolaridagi umumlashtirishni anglatadi. Mazkur nutqiy aktda qo'llangan uch FB dan ikkitasi salbiy baholi ma'noga ega va shu asosida nutqiy akt umumiy bahosi ham biroz salbiy tus oladi va ular istalgan mavzuda bahslasha olishidan ogohlantiradi. *I don't know what you're talkin' about, but you better cut it out this red hot minute!'* (H. Lee). "cut it out!" – "bas qil" ma'nosini anglatadi va salbiy bahoga ega. "this minute" – hoziroq ma'nosini ifodalaydi va asosan talab ma'nosida salbiy bahoda qo'llanadi. Mazkur nutqiy vaziyatda qat'iy talab, ogohlantirish maqsadini ifodalaydi. Ehtimoliy jazo, oqibat belgilangan bo'lmasada "you better" birikmasi "shunday qilishing o'zingga foyda, aks holda yomon oqibatlari bo'lishi mumkin" mazmunidagi ogohlantirishni ifodalaydi. Ijobiy baholi aktlar: *'All right, you keep it up then' I said* (H. Lee). "Keep it up" FB si ishingizda davom etavering, charchamang ma'nosida qo'llab-quvvatlashni ifodalaydi.

Komissiv nutqiy aktlar biror harakatni sodir etishni niyat qilish, o'ziga biror majburiyat olish – kelajakda yuz beruvchi harakatni ifodalaydi. Ular voqelikni o'zgartirish xususiyatiga ega. Ular ham ijobiy va salbiy ma'nosiga ko'ra farqlanadi va bunda frazeologik birliklar muhim ahamiyatga ega. *"Now then, Rogers, we must get to the bottom of this."* (A.Christie) "get to the bottom of something" FB si biror narsa haqida haqiqatni tagiga yetishni anglatadi, nutqiy akt esa ahd illokutiv kuchini ifodalaydi. *But if you wanta try, I'll call you a liar to your face* (H. Lee), mazkur nutqiy akt tarkibidagi "to someone's face" FB si biror yoqimsiz gapni ochiqchasiga birovni yuziga aytish ma'nosini anglatadi. "Agar shu ishni qilmoqchi bo'lsang seni qo'rqmasdan, o'ylanmasdan yolg'onchi deb atayman" mazmunidagi ogohlantirish pragmatik maqsadini ifodalaydi. Komissiv nutqiy aktlar ichida salbiy baholi FB lar asosan tahdid va ogohlantirish aktlarini shakllantiradi. Bunday holatda baho bevosita adresatning o'ziga emas, balki uning xatti-harakatining oqibatlariga qaratilishi mumkin. Masalan: Bunda frazeologik birlikning pragmatik mazmuni quyidagi tarzda modellashtiriladi: salbiy baho – ehtimoliy salbiy oqibat – ogohlantirish – adresatni harakatini o'zgartirishga undash. Bu holat frazeologik birliklarning baho ma'nosi ularning lug'atdagi izohidan ancha keng ekanligi va kommunikativ imkoniyatlarini oshirishini ko'rsatadi.

Ekspressivlar nutqiy aktlar so'zlovchi voqelik hodisalariga nisbatan o'z his-tuyg'ularini, ruhiy holati va munosabatini ifodalash maqsadlari uchun hizmat qiladi. Serl ta'rifiga ko'ra ular voqelikni o'zgartirmay-

[1] Tomenchuk M. Evaluation as a Component of Phraseological Meaning in English // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. – Ужгород, 2020. – Вип. 2 (44). – Pp. 338–342.

di, faqat unga emotsional munosabatni ifodalaydi. Salbiy baholi FB lar esa ekspressiv aktning tanqid, qoralash yoki haqorat kabi ko‘rinishlarini yuzaga keltiradi. Masalan: *“well” I said, “who’s so high and mighty all of a sudden”* (H. Lee) “high and mighty” FB sining salbiy bahoga egaligi uning lug‘aviy izohida “disapproving” ya’ni “ma’qullamaslik, qoralash” ma’nolariga ega bo‘lib, “o‘zini boshqalardan muhimroqdek tutish” ma’nosini anglatadi. Mazkur nutqiy vaziyatda bu birlik shaxsni ta’riflash bilan birga so‘zlovchining unga nisbatan qoralovchi munosabatini ham ifodalaydi. Ijobiy baholi FBlar tabrik va yaxshi tilaklar, minnaddorchilik, hamdardlik kabi ijobiy nutqiy aktlar tarkibida qo‘llanadi. *Many happy returns of the day* FB si tug‘ilgan kun bilan tabrikni ifodalaydi.

Deklaratsiyalar voqelikdagi rasmiy-huquqiy holat, vaziyatni o‘zgartirish imkoniyatiga ega nutqiy aktlar bo‘lib, buning uchun ular vakolatli shaxs tomonidan aytilishi lozim. Bu turdagi nutqiy aktlar uchun maxsus qolipga solingan turg‘un birikmalar qo‘llanadi va obrazli, emotsional FB lardan foydalanish amaliyotda juda kam kuzatiladi. Shunga qaramay norasmiy vaziyatlarda va deklarativ nutqiy aktlarni ikkilamchi nominatsiya sifatida badiiy adabiyotlarda ifodalashda FBlar qo‘llanishi mumkin: *“From this moment on, I wash my hands of this entire operation.”* mazkur nutqiy akt tarkibidagi “wash your hands of something” FBsi oldin mas’ul bo‘lgan biror ish, loyihadan chiqish, barcha aloqalarni uzishni anglatadi. Vakolatli shaxs tomonidan aytilganda rasmiy kuchga ega bo‘lib, amaliyotdagi faoliyatini yakunlash va tark etishni anglatadi.

O‘tkazilgan tahlil frazeologik birliklarda baho ma’nosining voqelanishi semantik va pragmatik omillarning o‘zaro ta’siri asosida shakllanishini ko‘rsatadi. Frazeologik birlikning ijobiy yoki salbiy bahoga egaligi uning muayyan nutqiy vaziyatda qanday kommunikativ vazifa bajarishini to‘liq belgilamaydi. Baho ma’nosining real muloqotdagi namoyon bo‘lishi so‘zlovchining kommunikativ maqsadi, adresat bilan munosabati va kontekstual sharoitlar bilan uzviy bog‘liq. Frazeologik birliklar nafaqat shaxs, predmet yoki hodisaga baho berish, balki so‘zlovchining kommunikativ niyatini amalga oshirish vositasi sifatida ham namoyon bo‘ladi. Ijobiy baholi birliklar maqtov, ma’qullash, rag‘batlantirish, minnatdorlik va yaxshi tilaklarni ifodalashga xizmat qilishi mumkin. Salbiy baholi birliklar esa tanqid, qoralash, norozilik, mensimaslik, haqorat, tanbeh va ogohlantirish kabi pragmatik vazifalarni bajaradi.

Baholovchi frazeologik birliklar nutqiy aktlarning turli ko‘rinishlarida o‘ziga xos funksional xususiyatlarga ega. Assertiv aktlarda ular voqelik yoki shaxs haqidagi baholovchi fikrni bayon qilishda, direktiv aktlarda adresatning xatti-harakatini yo‘naltirish va unga ta’sir ko‘rsatishda, komissiv aktlarda esa va’da, ahd, ogohlantirish yoki tahdid mazmunini shakllantirishda ishtirok etishi mumkin. Ekspressiv aktlarda frazeologik birliklarning hissiy-baholovchi imkoniyatlari ayniqsa yaqqol namoyon bo‘ladi. Deklarativ aktlarda esa ularning qo‘llanishi tegishli kommunikativ va institutsional shartlar bilan chegaralanadi. Frazeologik birlikning pragmatik mazmunini aniqlashda uning lug‘aviy izohi bilangina cheklanib qolish yetarli emas. Birlikning kontekstda qanday vazifani bajarishi, so‘zlovchining maqsadi va adresatga ko‘zlangan ta’sirini hisobga olish zarur. Shu ma’noda “semantik baho – kommunikativ niyat – illokutiv kuch – perlokutiv ta’sir” modeli frazeologik birliklarning lingvopragmatik xususiyatlarini kompleks tahlil qilish uchun samarali metodologik asos bo‘la oladi.

Umuman olganda, frazeologik birliklarda baho ma’nosining nutqiy aktlar orqali voqelanishi tilning semantik, kommunikativ va pragmatik qatlamlari o‘rtasidagi uzviy aloqani namoyon etadi. Mazkur yondashuv frazeologik birliklarning real muloqotdagi funksiyalarini chuqurroq anglashga yordam beradi. Kelgusida ushbu masalani ingliz va o‘zbek tillari materiallari asosida qiyosiy o‘rganish, bir xil baho yo‘nalishiga ega frazeologik birliklarning turli nutqiy aktlardagi qo‘llanishini tahlil qilish hamda ularning lingvomadaniy xususiyatlarini aniqlash tadqiqotning istiqbolli yo‘nalishlari hisoblanadi.

Rezyume. Mazkur maqolada frazeologik birliklarda mujassamlangan baho ma’nosining nutqiy aktlar orqali voqelanishi lingvopragmatik nuqtayi nazardan tadqiq etiladi. Tadqiqotda baholash kategoriyasining semantik xususiyatlari, frazeologik birliklarning kommunikativ imkoniyatlari hamda ularning so‘zlovchi maqsadi bilan aloqasi yoritiladi. J.L.Ostinning nutqiy aktlar nazariyasi va J.R.Syorlning nutqiy aktlar tasnifi nazariy asos sifatida qo‘llanadi. Ingliz tilidagi badiiy matnlardan olingan misollar asosida ijobiy va salbiy baholi frazeologik birliklarning assertiv, direktiv, komissiv, ekspressiv va deklarativ nutqiy aktlar tarkibida qo‘llanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Tahlil natijalari frazeologik birliklarning baholovchi mazmuni faqat lug‘aviy ma’no bilan cheklanmasligini, balki kommunikativ vaziyat, so‘zlovchining niyati va adresatga ko‘rsatiladigan ta’sir bilan bog‘liq holda namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi. Frazeologik birliklarning pragmatik imkoniyatlarini baho ma’nosi, kommunikativ niyat, illokutiv kuch va perlokutiv ta’sir munosabati asosida o‘rganish zarurligi asoslanadi.

Резюме. В статье исследуется реализация оценочного значения фразеологических единиц посредством речевых актов с лингвопрагматической точки зрения. Рассматриваются семантические особенности категории оценки, коммуникативные возможности фразеологических единиц и их связь с интенцией говорящего. Теоретическую основу исследования составляют теория речевых актов Дж.Л.Остина и классификация речевых актов Дж.Р.Серля. На материале примеров из англоязычных художественных текстов анализируются особенности функционирования фразеологических единиц с положительной и отрицательной оценкой в составе ассертивных, директивных, комиссивных, экспрессивных и декларативных речевых актов. Результаты анализа показывают, что оценочное содержание фразеологических единиц не ограничивается их лексико-семантическим значением, а реализуется с учётом коммуникативной ситуации, интенции говорящего и предполагаемого воздействия на адресата. Обосновывается необходимость комплексного изучения прагматического потенциала фразеологических единиц с учётом взаимосвязи оценочного значения, коммуникативной интенции, иллокутивной силы и перлокутивного воздействия.

Rezume. This article examines the realization of evaluative meaning in phraseological units through speech acts from a linguopragmatic perspective. It explores the semantic properties of evaluation, the communicative potential of phraseological units, and their relationship to speaker intention. The theoretical framework is based on J. L. Austin's speech act theory and J. R. Searle's classification of speech acts. Drawing on examples from English literary texts, the study analyzes the use of positively and negatively evaluative phraseological units in assertive, directive, commissive, expressive, and declarative speech acts. The findings indicate that the evaluative content of phraseological units extends beyond their lexical-semantic meaning and is realized in relation to the communicative situation, the speaker's intention, and the intended effect on the addressee. The article highlights the importance of examining the pragmatic potential of phraseological units through the interaction of evaluative meaning, communicative intention, illocutionary force, and perlocutionary effect.